

Székely Melinda

Szerelmi varázslás Feketelakon

Feketelak (román: Lacu) Szamosújvártól 27 km-re fekvő falu, közigazgatásilag Gyeke községhez tartozik. Lakossága fogyóban van, az itt élő lakosok száma ma már mindössze 300 lélek körül van. A falu magyar lakossága református vallású. Az egyház nyilvántartásában 141 lélek szerepel, de csak 130-an lagnak ténylegesen itt. A románok száma 50 fő, a cigányoké 90 fő körüli. Feketelak magyar és román lakossága elöregedett, az átlagéletkor 60 év fölötti.

A jelen tanulmány alapjául szolgáló gyűjtés során elsősorban nőnemű adatközlőknél érdeklődtem, és az általuk vagy ismerőseik által gyakorolt szerelmi varázslásokra kérdeztem rá, pontosabban ezeknek a praktikáknak a fajtáira, illetve azokra az élethelyzetekre, amelyekben a falu lakosai ezekhez a mágikus cselekvésekhez folyamodnak. Az adatközlők narrációs technikáját vizsgálva arra a következtetésre jutottam, hogy ezeket a cselekvéseket ritkán tekintik sajátjuknak, önmaguktól eltávolítva másokról mesélik történeteiket. A gyűjtés során a férfiak témától való elhatárolódása is feltűnő vonás volt.

A jelen munka célja elsősorban a szerelmi praktikák változatos cselekvéseinek a feltárása, illetve kontextualizálása, hiszen a hiedelmek nem szakíthatók ki annak a közösségnek a gondolkodásmódjából, struktúrájából, amelyben létrejöttek. Igyekeztem vizsgálni az adatközlők narratívái által a varázslás szükségessé válásának a helyzetét is. Keszeg Vilmos szerint „az ember hiedelmei felől érthető és értelmezhető”,¹ hiszen az álmai, reményei, érzelmei, félelmei, tévedései, kudarcai, bűnei és bűnhődése a hiedelmek által nyilvánulnak meg. A hiedelem tehát „a mitikus lények és a személytelen varázserő létezését tételező tudatforma és gyakorlat és az ezekkel összefüggő tárgyak, szövegek, cselekvések és attitűdök rendszere”.² Keszeg Vilmos azt is hangsúlyozza, hogy „a hiedelem nem az emberi butaság kultúrtörténete, annyira fontos, hogy nem lehet nem beszélni róla, illetve nélküle nem lehet megérteni sem az embert, sem a humán kultúrát”.³ A korábban megfogalmazott célok mellett, a fentiek értelmében, szimbólumelemzésre is kitértem, annak a kontextusnak, gondolkodásmódnak, kultúrának a megértése végett, amelyekben ezek a praktikák létrejöttek. A szimbólumelemzés során alapmunkaként használtam Tánzos Vilmos *Folklórszimbólumok*⁴ című könyvét, amely a magyar folklórban megjelenő jelképek archetipikus jellegét vizsgálja.

Székely Melinda (1977) – PhD, középiskolai tanár, Kemény Zsigmond Elméleti Liceum, Szamosújvár, szekelymelinda@yahoo.com

¹ Keszeg Vilmos: *Hiedelmek, narratívumok, stratégiák*. Egyetemi jegyzet. BBTE Magyar Néprajz és Antropológia Intézet. Kriza János Néprajzi Társaság. Kvár. 2013. 12–13.

² Uo. 14.

³ Uo. 13–14.

⁴ Tánzos Vilmos: *Folklórszimbólumok. Egyetemi jegyzetek*. Kriza János Néprajzi Társaság – Babes–Bolyai Tudományegyetem. Magyar Néprajz és Antropológia Tanszék. Kvár. 2006

A varázslások alkalom szerinti szerveződése

Az élet eseményeinek rendje szabályozhatatlan és ismeretlen, ezért a befolyásolás lehetősége örök időktől fogva foglalkoztatta az emberiséget, amely igyekezett kiismerni ennek a mechanizmusnak a mozgatóit. Ennek a kiismerésnek egyik eszköze a varázslás lehet, mely kísérletet tesz a sors mögötti titok felfedésére.

A racionalitás ugyanis, miközben mindent „ésszerűen” megmagyaráz, beszorít a világba, elzár a csodától, kizárja a transzcendenst. Márpedig a csodára való vágy emberi szükséglet, mely szent borzongást szül bennünk, és elhitheti velünk, hogy nem vagyunk egyedül a világon, rajtunk kívül is létezik valami, és ezáltal kitágítja létét: a világmindenségben helyezi el az embert. A csoda által a transzcendenssel szembesülünk: a titokkal. A varázslás tehát a csodára alapoz és a titokkal való kapcsolatot célozza.

Szerelmi varázsláson azokat a praktikákat értjük, amelyeket azért végeznek el, hogy két ember szerelmi kapcsolatot létesíthessen, vagy azért, hogy két együtt élő ember szerelmi/szexuális élete megszűnjön, megromoljon. A „szerelmi varázslás mágikus eljárás a szeretőként kívánt leány vagy legény megszerzése céljából. Ma már kevésbé gyakorolt, mint a szerelmi jóslás. Alapgondolata az a hit, hogy ha valaki birtokába jut egy olyan tárgynak vagy anyagnak, amely a másikkal testi kapcsolatban állt, akkor ezzel varázserőt nyer az illető személye felett. Az érintkezésen és analógián (*mágia*) alapuló eljárások között leggyakrabban a vérrel, hajszállal, vizelettel, felvett lábnyommal, ruhadarabokkal végzett szerelmi varázslás szerepelt.”⁵

Keszeg Vilmos több fajtáját határozza meg a hiedelemcselekvéseknek, eszerint ezek lehetnek: serkentő, rontó, preventív, elhárító és jósló jellegűek. Ha itt keressük a szerelmi varázslások helyét, elmondhatjuk, hogy ezek elsősorban rontó jellegűek, hiszen együtt járnak a kiszemelt ember életébe való beavatkozással. A hiedelemcselekvések alkalmazása⁶ kapcsolódhat:

1. az egyéni életvezetéshez (egészség, szexualitás, táplálkozás, a lélek túlvilági sorsa, divináció),
2. a társadalommal, a transzcendenciával és a természettel való kapcsolattartáshoz,
3. a test és a háztartáshoz,
4. a gazdaság integritásához,
5. a szerencséhez,
6. a munkavégzés (földművelés, állattartás, munkafolyamatok) eredményességének és hasznának biztosításához,
7. a vallásos élethez,
8. a mindennapokhoz,
9. az ünnepekhez
10. az emberélet fordulóinak rítusaihoz.

Varázsolni általában határhelyzetekben szoktak, azokban az esetekben, amikor az embernek a vitális funkciói kerülnek veszélybe: betegség esetén, de lopás, hűtlenség bosszú esetén is. Két irányba lehet a varázslásnak: oldó vagy kötő, rontó varázslat. Az oldó varázslást akkor használják, amikor váratlanul nagy bajba kerül valaki, és nyomorúságának okát nem tudják

⁵ Hoppál Mihály – Németh Imre: *Szerelmi varázslás*. = Ortutay Gyula (szerk.): *Magyar Néprajzi Lexikon*. Akadémiai Kiadó. Bp. 1977–1982 <http://mek.oszk.hu/02100/02115/html/5-28.html>

⁶ Keszeg Vilmos: *i.m.* 14.

megállapítani. Ezért feltételezi, hogy megrontották (a Mezőségen: „megesinálták”), azaz valaki varázslat alá ejtette. Ebben az esetben ő maga is varázslóhoz fordul, hogy az illető feloldozza őt a gonosz varázslás alól, bár ez nem mindig lehetséges. Ugyanakkor ez az oldó eljárás feltételezi az ártó személy megbüntetését is, tehát „kötését” is. Ezt a folyamatot André Julliard „varázslási krízis”⁷-nek nevezi.

A szerelmi varázslás, Keszeg Vimos szempontjait követve, elsősorban az egyéni életvezetéshez, a szexualitás kérdéseire kapcsolódik. A szerelmi varázslásra vonatkozóan az alkalmak redukálódnak, itt elsődlegesen a sorssal, a fatalizmussal, tehát a váratlanul ért bajjal való szembenézés gesztusa érvényesül. Ezek a varázslások lehetnek házasság előtti vagy utáni esetek.

A házasság előtti varázslások irányulhatnak egy kapcsolat megbontására vagy létrehozására, de nagyon gyakori a kettő együttes jelenléte is, hiszen általában azért választanak el két fiatalt, hogy az egyiket másvalakivel házasítsák össze. „Akár jogos viszonyok visszaállításáról, akár közönséges lopásról van szó, a szerelmi varázslások célja a rivális eltávolítása a vágyott férfi eléréseért.”⁸ A házasság utáni varázslás célozhatja egy kapcsolat megbontását, de általában egy megromlott viszony helyreállítását is (házastársi hűtlenség esetén). A kezdeményező lehet egy külső személy (pl. valamelyik fél szülője), de lehet egy a felek közül is.

Társadalomnéprajzi szempontból ezeknek a varázslatoknak a létrejöttében nagy szerepet játszik az érdekházasság intézménye is, hiszen a fiatalok nem mindig a szülők óhaja szerint választhattak párt maguknak. A Mezőségen sok volt például a szökés,⁹ amikor is a felek a szülők akaratával szembeszegülve léptek házasságra úgy, hogy kiszakították magukat a faluközösség normarendszeréből. A szülők beleszóltak a kapcsolatukba, sőt, ha kellett, ha a fiatalok nem vetették alá magukat a szülői akaratnak, varázslatokhoz is folyamodtak a fiatalok elválasztása vagy éppen összeházasítása végett.

A varázslás módjai

A varázslás módszerei változnak aszerint, hogy otthon, házi praktikák alkalmazásával varázsolnak-e, vagy pedig specialistához fordulnak. Az első kategória változatosabb módszereket kínál, ám ezeket a módszereket ma már egyre kevésbé használják, nem is igen hisznek a hatékonyságukban. A második kategória esetében a bajba jutottak Feketelakon két irányt követnek: fordulhatnak a nézőnőhöz („vrăjitoare”) vagy a román paphoz. E két lehetőség közül a román papnak van nagyobb szerepe. A környéken híres a boncnyíresi román pap, hozzá az egész országból érkeznek bajba jutottak, de sokan fordulnak a füzesmikolai kolostor szerzeteseihez is. Ennek a tényállásnak az okai változatosak: a néző/látó emberek a környéken eltűntek vagy meghaltak, tudásukban ma már nem bíznak, és szerepkörük átkerült a hitelesebbnek tűnő román pap hiedelemkörébe.

⁷ André Julliard: *Urgia sorților. Vrăjitoria zilelor noastre în Franța*. = Robert Muchembled: *Magia și vrăjitoria în Europa. Din Evul Mediu pînă astăzi*. Buc. 1997. 303.

⁸ Antoaneta Olteanu: *Farmece de ursita. Alungarea rivalei in moarte*. Orma. Revista de studii etnologice și istorico-religioase. Nr. 4. 2005. 37–74. Online:

<https://oceanopotamos.files.wordpress.com/2011/11/farmece-de-ursita483-alungarea-rivalei-c3aen-moarte.pdf>

⁹ Székely Melinda: *A deviancia egyik példája az ördögösfüzesi lakodalomban*. Korunk XVIII(2017). 1. 42–49.

Az otthon végrehajtott praktikák

Ilyen varázslásokra több esetet találtam a ma élő feketelaki szokások körében, az adatközlők viszont vagy másról/másokkal megesett varázslásokat mesélnek, vagy pedig régi emlékeket idéznek föl.¹⁰ Az elhangzott narratívákban a szerelmi varázslás kétféle módja fordul elő: vannak technikák, amelyek a szexuális vágy felkeltését célozzák, mások a szerelem előidézésére törekednek. Adatközlőim szerint a szexuális vágykeltésre irányuló praktikák nem hoztak létre tartós kapcsolatokat,¹¹ és gyakori volt az is, hogy az ilyen varázslások az egyik fél halálával végződtek. Egyetlen olyan elbeszélést rögzítettem, amely arról szólt, hogy a varázslás után eredményes kapcsolat jött létre, és egyik fél sem halt meg. Egy itatás által történő varázslatról van szó. Feltételezem, hogy női adatközlőim a férfiak jelenléte miatt szégyelltek elmondani az általuk ismert történeteiket: „*Há vót valami. Most se tudom, hogy mi. Mit mondtak? Mivel etette meg, mivel itatta meg? Hogy legyen, ez égy kicsit olyan parasztabb, hogy ne jussan az eszibe hogy elhagyja, akkor...*” (68 éves nő)

A ma élő feketelaki hiedelemrendszerben a menstruációs vér borba, pálinkába keverése gyakori eljárás volt. Feketelaki román adatközlőtől származik a következő szöveg, ám a jelen lévő magyar adatközlők is megerősítették ennek a praktikának a magyarok körében való használatát: „*Ha azt akartad, Szent Istenem, hogy engem szeressen a fiú, úgy hallottam, hogy tudod, amikor beteg vagy, aztán adott neki inni véres pálinkát.*” (románból fordított szöveg) Ezt lányok/asszonyok végezték akkor, ha valamelyik udvarlójukhoz férjhez akartak menni, vagy asszonyok férjük hűtlensége esetén. Ez a praktika nem a szerelem érzésének az előidézését szolgálta, hanem rendszerint a szexuális vágykeltést. A vér az életerő, a szenvedély szimbóluma: „Aki a vért megizleli [...] életet, erőt nyer, és szent kötelék fűzi az áldozathoz vagy a rítus többi résztvevőihöz.”¹² Közismert, hogy a nők havi tisztulását számos tilalom és babonás hiedelem övezi: az Erdélyi Mezőségeen is él az a hiedelem, hogy a menstruáló nőnek tilos úrvacsorát venni, mert tisztátalan állapotban van. Vízet meríteni vagy savanyúságot elrakni ilyenkor tilos, ugyanis a vizet megszennyezi, a savanyúság tartósságát megakadályozza, sőt ha betegasszonyhoz megy látogatóba, a gyereke is veszélyt jelent.

Miért éppen ezt a vért kell megítani a férfiakkal? A kérdést a szexualitással hozhatjuk kapcsolatba: annak ellenére, hogy a menstruációs vér a többi vérrel ellentétben „rossz vér”, azáltal, hogy a termékenységgel függ össze, a szexualitás kifejezője is lehet (analógiás viszonyba állítható a férfiondóval). Tánzos Vilmos *Folklórszimbólumok* című munkájában Gilbert Durand francia kutató szimbólumelemző módszerét a magyar folklór jelképeire is alkalmazza. A szóban forgó jelképről szólva (tisztátalan, rontó vér) így foglalja össze a neves francia kutató álláspontját: „a szerencsétlen, halált hozó vízi elemnek az emberi testben van egy fiziológiai megfelelője: a vér. [...] G. Durand ezeket a jelképeket – víz, vér, nő, Hold – szorosan egybetartozóknak tartja. Hangsúlyozza, hogy a Hold a vízi szimbolizmus révén felbonthatatlanul közödik a halálhoz, a menstruációs vér ciklikussága

¹⁰ „A hiedelem [...] mindig egy másik mikrouniverzumhoz tartozik, egy aszimmetrikus viszonyt jelenít meg. Továbbá a hiedelem mindig a múlt, a volt, a letűnt, amiről a jelen magas bástyái mögül immár fölényesen lehet nyilatkozni.” Keszeg Vilmos: *i.m.* 11.

¹¹ Lásd még Richard Kieckhefer: *Magia și vrăjitoria în Europa medievală.* = R. Muchembled: *Magia și vrăjitoria în Europa. Din evul mediu până astăzi.* Buc. 1997.

¹² Hoppál Mihály – Jankovics Marcell – Nagy András – Szemadám György: *Jelképtár.* Bp. 2004. 315.

folytán pedig a nöiséghez.”¹³ A vér rontó erejét más magyar tájegységekről származó példák is igazolják. Egy északi csángó, szabófalvi adat szerint vörös borban csikóvért itattak a legénnyel.¹⁴

Egy másik otthoni praktika a felek elválasztására irányul. Erre biztos módszer az, ha valaki átvágja az esküvős menet útját egy láncsal vagy egy kötéllel a vállán: „*T.A.: Mikor férjhez ment Mányi néni, az a Mányi, akkor Klári néne, ez a Klári, el, a kötéllel a vállán átment előttek az útan. Ahogy jüttek az esküvörül. Na, akko mondták, hogy... S.A.: Össze vannak kötve. T.A.: Nem lesz jó üetek, me... Gy: S ez is valamilyen varázslás volt? Megkötötte? S.A.: Igen, igen, igen. Úgy mondták, hogy az. Az vót. Azér nem tudtak élni, me Klári néni ment a kötéllel a vállán, mikor jüttek az esküvörül. S.A.: S nem is vót... el is vállottak.*” (T. A. 68 éves nő, S. A. 62 éves nő) A kötéllel történő „kötés” (más szókapcsolatokban: „*megkötöti a szerencsésjét*”, „*megkötöti a sorsát*” stb.) egyértelműen varázslást jelent: akit megkötöznek, ettől a pillanattól kezdve a sorsát is irányítják. Tánczos Vilmos szerint a magyar folklórban „mind a kötözés, mind az eloldozás egy felsőbb hatalmasságot feltételez”.¹⁵ Feketelakon a halottnak mindenét eloldozzák, mielőtt a koporsóba teszik: a pendely/gatya madzagját, a nők esetében pedig a keszkenőt azért, hogy semmi se kösse többé a lelket ehhez a világhoz. A *Jelképtár* is hasonlóan magyarázza a kötél szimbolikáját: „A görög mitológia három fonóistennője [...] sodorja, méri és vágja el a halandó életek fonálát, s szabja meg az egyes naptári időszakok hosszát. Ugyanezért a kötél Fortuna [...] attribútuma is lehet.”¹⁶ A kötéllel varázsló tehát a varázslat tárgyának a sorsába szól bele, azt irányítja a maga javára, másrészt pedig a kötél elválasztja a világokat egymástól.

Feketelakon a *motroska* is a rontást szolgálja. Ez a név egy rongydarabba becsavart tisztátalan dolgok fedőneve, amelybe beletehetnek döglött egeret, emberi haját, állati szőrt, menstruációs vért, emberi és/vagy állati ürüléket. *Motroskával* nemcsak szerelmi rontást lehet véghezvinni, hanem bármilyen irányú rontást azáltal, hogy ezt bedobják a rontani kívánt fél telkére. Szerelmi varázslás esetén a házaspár ágya alá vagy a küszöb alá rejtik. Nézzük sorra ezeket a jelképeket. „*T. A.: Ideházosadatt. Elvette a Válcean leányát, Mariat. Na. Akkor Anikó néne nem akarta vóna semmi képpen, hogy, na. Má nemcsak ú nem akarta, me vótak, akik nem akrták vóna, hogy épp így legyen. Na akkor aszonták, hogy csak elhozza Petrică. Jól vótak! De hogy mit csinált véle Anikó néne, mit nem, eljütt takarítani, me má beteg lett, hat hétre má beteg lett. Akkor eljütt takarítani ide. [...] Akkor, akkor csinálták meg a földet, a ház földjét. Aszongyák, hogy akkor beásott valamit az ágy lábo alá. [...] mondták, hogy tetek haját. Há hogy mondták, hogy meg vót csinálvo, me a küszeb alá bé vót téve az a motroska. S. A.: Haj, mi még vót oda téve? T. A.: Hász tán még szar is vót.*” (T. A. 68 éves nő, S. A. 62 éves nő)

A döglött egér az éhínséggel, a járványos betegségekkel hozható kapcsolatba. Így negatív jelentéssel bír. A földhöz kötődik, a földben lakik, üregekben bújjik el, így az alvilági lényekkel is kapcsolatot tarthat. Alkalmazásában a fraseri analógiás mágia érvényesül: azt kívánják a varázslat tárgyának, amit a döglött egér jelképez: halált, dögvészt, éhínséget stb.¹⁷

A szerelmi varázslásokban a haj kiemelt jelentőségű. A haj „az egész embert képviselte, ezért, ha valaki hozzájutott a másik ember hajához, akkor hatalmat szerzett fölötte”.¹⁸ Eredetileg valószínű, hogy a varázslat tárgyának a haját kellett megszerezni ahhoz, hogy a praktika hatékony legyen.

¹³ Tánczos Vilmos: *i. m.* 74.

¹⁴ Uo. 220.

¹⁵ Uo. 162.

¹⁶ Hoppál Mihály: *i. m.* 176.

¹⁷ Uo: 74.

¹⁸ Uo: 110.

„Mivel a hajban az életerő lakozik, a levágott haj megszerzése révén az ember megrontható, ezért a levágott haját nem szabad eldobni, szétszórni stb.”¹⁹

A vérnek menstruációs vérnek kellett lennie, amely ebben az esetben rontó hatású, tehát úgy látszik, jelentése kontextusfüggő. Itt a vér nem a szexualitás jelképe, hanem a menstruáló nő tisztátalanságáé, aki ebben a periódusban (hasonlóan a „hathetes” szülés utáni periódushoz) a „másik”, tisztátalan világgal tart kapcsolatot.

Az emberi vagy állati ürülék használata kétségeket ébreszt a jelkép helyes használatát illetően. Az ürülék Gilbert Durand, de Carl Gustav Jung és James G. Frazer szerint is pozitív szimbólum, és archetípusnak tekinthető: az értéket mindig az „utolsó” anyag jelképezi, hasonlóan a „kicsi” szimbolikájához. „Az excrementum ugyanakkor az első termék is, amit az ember magából létrehoz. Az első mindenképp értékes, amint ezt már láttuk, az aranykor, a szent kezdet erejét hordozza. Az excrementum tehát az emberi minőség első megnyilvánulása, és ugyanakkor a legkoncentráltabb kifejeződése.”²⁰ Valószínű, hogy a szimbólum devalválódása történik ez esetben: „Amikor ez a kép már nem vág egybe az ember által felfedezett új Mindenséggel, vagy emléke más okból elhalványul, a valaha szent tárgy megőrzi ugyan értékét, csak az egy másik szinten jut kifejezésre.”²¹

A *motroskát* a hely is szimbolikusan határozza meg: a küszöb vagy az ágy alatti hely a legmegfelelőbb számára. Az ágy szimbolikája egyértelmű, hiszen a szexuális életteret jelképezi, s itt is az analógias mágia érvényesül: az, ami az ágygal kapcsolatba kerül, az ott történő dolgokra is hatásos lehet.

A küszöb esetében komplexebb a helyzet. A küszöb két térbeli vagy időbeli állapot közötti átmenet jelképe.²² Ha ennek a jeletésnek az időbeli aspektusát vesszük figyelembe: a küszöb lehet a friss házások állapotának a jelképe: már házások, de még csak új házások, így nem lehet tudni, hogy a házasság sikeres lesz-e vagy sem. Ha a házások ebben a limináris periódusban rontással szembe-sülnek, a házasság sikertelen lehet.

A varázsló személy: a „vrazsitaréa”

A szerelmi varázslást végző személy képességei szerint oldani is kötni is tud, ám amit ő maga egyszer megkötött, azt többé nem tudja feloldani. „*De azt mondta az anyjának: nem tudom kicsinálni, me én csináltam. Úgyhogy menjél máshoz, aki ki tudja csinálni, én nem tudom kicsinálni. S úgy van megcsinálva [...] hogy nehezen tudjátok tük ezt kibontani.*” (68 éves nő) Módszerei általában a megrontandó személy valamilyen személyes tárgyához kötődnek: házások megrontására lepedőre olvasott, ezt a lepedőt pedig a házások alá téve meg lehet rontani szexuális életüket és így kapcsolatukat is. A szerelmesek összehozásáért ingre olvasott: „*Valaki járt például egy fiú egy leányhoz, s nem akarták engedni, akko vitték az ingit. A fiúnak, hogy ne tudja a fiú, valami gúnyját, és egy fekete tyúkot, mit tudom én mit, s aztán az olvasott. Ott csak olvasott, s aztán azt az inget feladták a fiúra.*” (68 éves nő)

Mindkét praktika az érintkezéssel mágian alapszik. Az, ami érintkezésbe kerül a varázslat tárgyával, megronthatja azt, ha előzetesen „olvastak rá”. A *vrazsitaréának* fekete tyúkot vagy fekete

¹⁹ Tánzos Vilmos: *i. m.* 69

²⁰ Tánzos Vilmos: *i. m.* 228.

²¹ Mircea Eliade: *Képek és jelképek.* Bp. 1997. 188.

²² Hoppál Mihály: *i. m.* 145.

disznó szalonóját kellett vinni, mindkettő jelképes értelmű: a disznó a tudatlanság, a sötét indulatok, a testiség megjelenítője, de alvilági állatként is számon tartják.²³ A fekete tyúk erős (rontó jellegű) mágikus hatása Feketelakon abban is megvilvánul, hogy vannak olyan asszonyok, akik a fekete tyúkot inkább elajándékozzák, de nem főznek belőle levest vagy más ételt. A tyúk a tollazata miatt válhatott a magyar néphitben jelképes értelművé, ugyanis a madártoll „a hídon való átkelést jelzi, mely az emberek világából a szellemek világába vezet”.²⁴ Ugyanakkor gyakori eleme a különféle rontásoknak is. Keszeg Vilmos egyik rontással kapcsolatos esetelemzésében²⁵ jegyez le és értelmez egy olyan esetet, amikor a párnákban elrejtett eszközzel rontottak meg egy családot: ez egy madártollakból összefont tárgy volt.

A nézőnő varázsa, csinálmánya az esetek teljességében végzetes kimenetelű: kapcsolatot létesítenek a felek a varázslat folytán, de általában egyiknek meg kell halnia: „*Vót egy másik faluba egy léány. Na, az is férjhez akart menni egy fiúhaz, gazdák vótak a fiúék. A fiú nem akarta, szóval a fiúnak a szülei nem engedték. S akkor, elment egy nézőnőhöz. Na, az aszonta neki, hogy én megcsinálom, hogy menj férjhez utáno, de aszongya, nem éltek sokat együtt, me nem vagytak egymásnok rendelve. Na, aszongya, hogy ő nem bánjo, ő nem bánjo, csak egyszer ott lássó magát annál a háznál. Aztán nem bánjo, ha csak két hétig él. De legyen ott. Na, s úgy is vót. Elment, nem tudom, csak három hétig élt.*” (62 éves nő)

Ugyanez történik az elvlasztó varázslat esetében is: a kapcsolat csak a halál által bontható meg. Ez a végkimenetel bizonyítja, hogy a varázslatok nem szerelmet, hanem csak szexuális vágyat tudnak előidézni, így ez rövid tartamú és eredménytelen kapcsolatot szül.

A román pap

A pap szentségében és isteni kapcsolataiban való hitből ered a hiedelemkör elterjedtsége. Ő nem az alvilággal, a rosszakkal, a tisztátalannal van kapcsolatban, hanem az isteni világgal. Alakját Keszeg Vilmos az erdélyi mezőségi hiedelemrendszer egyik fontos alakjának tartja.²⁶ „Valójában a pap alakja ambivalens. Közvetítő Isten és ember között, de ugyanakkor hatalma van a gonosz felett is. Tudásával megfékezni is, aktivizálni is tudja ez utóbbit. Segíteni és ártani tehát egyaránt tud.”²⁷ A pap isteni szentsége rendkívül fontos, ő az, aki a *vraszitaréa* szerepét veszi át. Speciális tudását egy *Pravilă* nevű könyvből szerzi, és ebben tulajdonképpen megtalálható minden ember élettörténete. Ezért a magyar pap nem rendelkezik azzal a tudással, amivel a román, mert nem birtokolja ezt a könyvet „*Csak a román paphaz, me a magyar paphaz nem mennek, me nincs semmi értelme, szóval nem tudja aztat az imádságot se, amit a pap megcsinál.*” (62 éves nő)

A pap szentsége rendkívül fontos tehát, de az is fontos, hogy ne magyar pap legyen, hiszen a vidék református, és a reformáció minden külsőségtől megfosztotta a vallást, a belső, szellemi-lelki vallásos életet szorgalmazta, amely nem hisz már a tárgyak szent voltában (mint a Mária-szobor, a szenteltvíz, a falfestmények stb.) Erre a bekövetkezett váltásra a parasztember nem volt felkészülve,

²³ Uo. 67.

²⁴ Uo. 301.

²⁵ Keszeg Vilmos: *i. m.* 341–358.

²⁶ Uo. 69–101.

²⁷ Uo. 73.

nem voltak meg a megfelelő elvonatkoztatási képességei, szüksége lett volna továbbra is a konkrétumokra, a megfogható, tárgyi valóságként megjeleníthető isteni erőre. Így, ha a saját papjához a problémáival nem fordulhatott, olyan papot keresett, aki nemcsak bűnbánatra és imára intett, hanem az ő konkrétumokhoz, tárgyasított formákhoz ragaszkodó fantáziáját is kielégítette: böjtöltetett, ő maga is misét tartott a probléma felszámolása végett, gyertya melletti imádkozásra szólított fel, szenteltvizet adott stb. A közelmúltban tulajdonképpen a román pap vette át a néző/látó ember szerepkörét, és így a nép fantáziájában természetfölötti képességekkel ruházódott föl: „*Azt mondták, me tudom, hogy mondta anyósam, hogy azt mondta a pap, hogyha égy fa alá áll s imádkozik, a fa elszárad.*” (68 éves nő) Amikor az ember belép hozzá, a pap oda nyitja ki a könyvet, ahova az illető élettörténete van megírva, és olyan dolgokat olvas, amiket a hozzá látogatók szerint senki sem tudhat. Ezután a pap elolvassa vagy megnevezi az aktuális problémát is, és a hozzá látogató belegevezése után megfogalmazza az utasításokat is: ezek általában böjtben, imában álló teendők.

Akárcsak a varázslónő, ő is a sors szálainak az ismerője, és befolyásolni tudója, ám az ő praktikái veszélyesek, hiszen az adatközlők állítása szerint a beavatkozása következtében általában valaki meghal. A közvélemény szerint, ha valaki sokat járt életében a román paphoz, azért halt meg, ugyanis a legszigorúbb böjtöt, a Szent Antal böjtjét is be kell vetni akkor, amikor többszöri varázslás és mise után sem oldódik meg a probléma. Ez a legkomolyabb böjt, és csak az alkalmazhatja, aki ő maga nem hibás. Ha a pap által előírt böjtöt és „kiadási tilalmat” valaki megszegi, a varázslat nem lesz foganatos, vagy visszafordul. A baj rendszerint addig nem oldódik meg, amíg az előírt böjt le nem jár. A böjt kényszerítő erejű áldozati cselekmény: „Az áldozat által a kozmosz befolyásolható: a tiszta ember lemondás jellegű áldozata kényszerítő erejű, a bizonytalansággal teli idő irányítható.”²⁸

Az életeseményekkel való szembesülésnek két lehetséges módozata van: az ember lehet passzív, azaz elfogadhatja a neki rendelt sorsot, de lehet aktív is, azaz megpróbálhat szembeszállni a sorssal és hinni abban, hogy magunk vagyunk a sorsunk alakítói. A varázslás a sorssal való szembeszegülés, az előre megírt életút megváltoztatására tett kísérlet, amely azonban a feketelakiak szerint ritkán eredményes: a falubeliek szerint lehetséges ugyan a sorsba való beavatkozás, és szoktak is beavatkozni, de mindenki tudatában van annak, hogy ez a játszma veszélyes, amelynek a végkimenetele tragikus is lehet, hiszen a mágikus varázslás révén voltaképpen az isteni akarattal szállunk szembe.

Love Magic in Feketelak/Lacu

Keywords: fate, charm, enchantment, sorcerer, folk religiosity

My dissertation contains a presentation and an interpretation of enchantment practices. These enchantments are carried out in order to establish love relationships between different people. The author presents several methods of enchantment, on one hand practices done at home, on the other hand practices carried out by specialists in enchantments. Among these practices are some common elements in the whole culture of the Transylvanian Plain. The witch is the person who can bind together young people through certain practices. If these practices are not effective, those who so desire can choose to pay for certain ceremonies which aim to engender love relationships. The dissertation presents those moments of crisis in a someone's life where decisions are made regarding the need for witchcraft. At the same time, it interprets those symbolic elements, which somehow explain the archaic thought patterns found today in the traditional villages.

²⁸ Tánzos Vilmos: *i. m.* 258.